

Kasteelhoeve De Hoogenweerth

HENK VAESSEN

In 1993 werd de restauratie voltooid van de fraaie kasteelhoeve De Hoogenweerth in Maastricht. Henk Vaessen heeft een boekje over de geschiedenis van dit bijzondere bouwwerk geschreven. Heemschut mocht de voorpublicatie verzorgen van dit interessante werkje, dat komend voorjaar verschijnt in de serie Maastrichts Silhouet.

De Hoogenweerth ligt aan de oostkant van de Maas in de Maastrichtse wijk Heugem. Aan de overkant van de rivier ligt de St. Pietersberg. Eeuwenlang hebben de bewoners van De Hoogenweerth een prachtig uitzicht gehad op zijn beboste hellingen. De Hoogenweerth was een kasteelhoeve, en bestond uit twee gedeelten. Het belangrijkste was het hoofdgebouw, waarin het woongedeelte was gevestigd. Het hoofdgebouw heeft een kasteelachtige uitstraling, hoog en breed, de vertrekken zijn dito ingericht, smaakvol en met stijlmeubelen. Naast het hoofdgebouw staat een aantal bijgebouwen, pachthof, stallen en remise. Tezamen vormen zij het boerderijgedeelte. De pachthof met omliggende fruitboomgaarden, weilanden en moestuinen werd hetzij in eigen beheer geëxploiteerd, hetzij, en dat gebeurde meermalen, in pacht uitgegeven aan rijke boeren uit de omgeving.

De familie Vaes

Kasteelhoeve De Hoogenweerth is eeuwenlang in het bezit geweest van

de familie Vaes. De familie was een belangrijk magistraatsgeslacht in Maastricht. De eerste eigenaar van De Hoogenweerth, *Antonius Vaes* (1543-1579), stierf in 1579 op de muren van Maastricht, tijdens het beleg van de stad door de hertog van Parma, *Alexander Farnese*. Zijn kleinzoon *Antonius Vaes* (1620-1685) bekleedde belangrijke ambten in de stad. Hij was schepen van het Luiks Hooggerecht, secretaris van het Indivies Laaggerecht en vanaf 1646 stadspensionaris. In zijn laatste functie werd hij uitgezonden naar de vredesbesprekingen van 1648 te Munster.

Antonius Vaes is de eerste die De Hoogenweerth heeft laten verbouwen. Hij heeft de westvleugel van de kasteelhoeve in Maaslandse Renaissance-stijl laten vernieuwen. De buitenmuren werden opgetrokken uit mergel met daartussen banden Namense hardsteen.

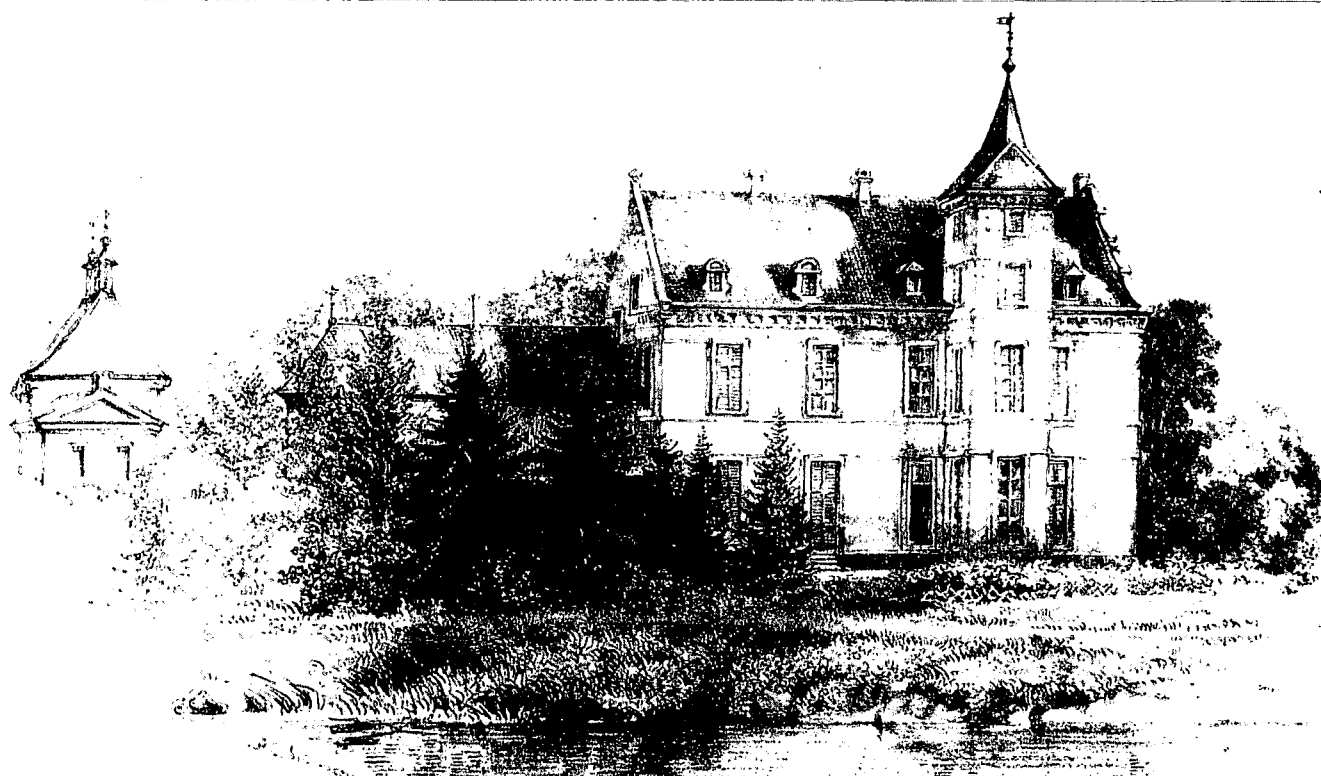
Adellijke pretenties

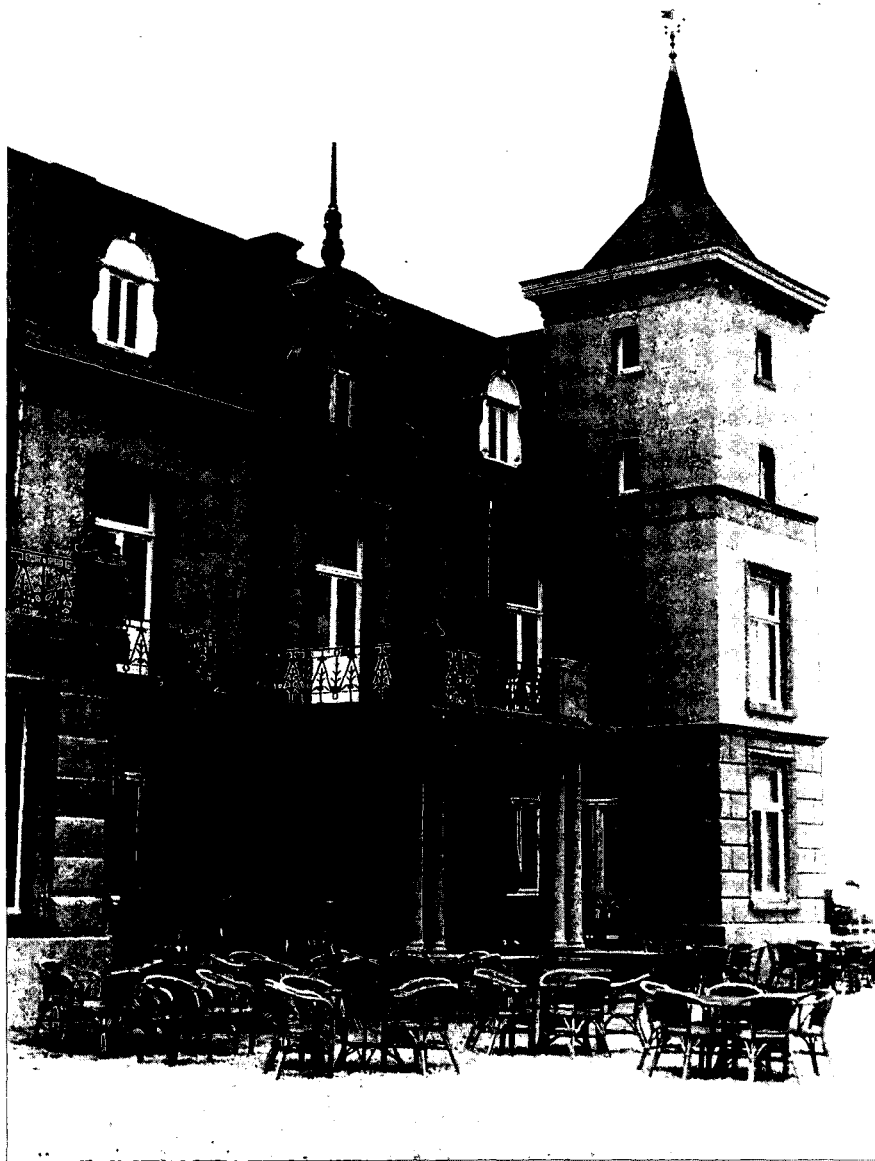
Tot in de 18de eeuw woonde de familie Vaes op de kasteelhoeve.

Daarna ging de familie een meer seigneuriaal leven leiden. Ze trouwden met adellijke families uit de omgeving van Maastricht en trokken zich terug uit de top van de stedelijke magistratuur. Ze wisten zich te parenteren aan de adellijke families *De Bounam De Ryckholt* op chateau Ryckholt en de familie *Van Brienon* op hun leengoed Guesselst. In deze eeuw 'degenereert' de kasteelhoeve uit het familiebezit. Was het voorheen de stamplaats van de familie, nu wordt De Hoogenweerth aan huwbare dochters meegegeven als huwelijksge Geschenk. Zo kan het gebeuren dat de blote eigendom van de kasteelhoeve naar Friesland verhuist. De erfgename van De Hoogenweerth in 1765, *Maria Gertrudis Adriana Josephina barones de Selys de Fanson*, nicht van de vorige eigenaar *Joannes Libertus Vaes (van Scherpenberg)*, vertrekt met haar echtgenoot *Baron Van Cammingha* naar Goutum. Baron Van Cammingha was luitenant-kolonel bij het regiment Oranje-Friesland en in Maastricht in garnizoen gelegerd. Hij was door een erfenis in het bezit gekomen van het beroemde Wiardastate.

Joannes Libertus Vaes (1692-1774) heeft De Hoogenweerth nog laten uitbreiden met het middengedeelte. Bij de uitbreiding zijn dezelfde materialen gebruikt als bij het oudste gedeelte. Tevens is de Maaslandse

Tekening Kasteel "De Houweert" te Gronsveld van A. Schaepkens.

Ingangspartij Kasteel De Hoogenweerth.

Renaissance-stijl gehandhaafd, met gebruik van kruisramen, omlijst met Namense hardsteen, en de topgevels voorzien van friezen.

Bierbrouwers en zwartgoedkopers

In 1821 wordt De Hoogenweerth vanuit Friesland te koop aangeboden. Nieuwe eigenaar wordt *Marie Joseph Coenegracht*, zoon van een berucht zwartgoedkoper. Zijn vader *Christiaan Coenegracht* wist tegen zeer lage prijzen door de Fransen na 1795 geconfisqueerd onroerend goed op te kopen. Met deze opkopen wist hij een fortuin te vergaren. Daarnaast was hij een belangrijk bierbrouwer in de stad. Zijn zoon wist van het fortuin van zijn vader te profiteren. De gehele 19de eeuw bleef de kasteelhoeve in handen van Maastrichtse bierbrouwers. Na de familie Coenegracht, de families *Bemelmans* en *Straetmans*. De families waren door huwelijksbanden aan elkaar geparenteerd. In deze periode werden er geen noemenswaardige veranderingen aangebracht aan het interieur, noch buitenom.

Petrus Hubertus Regout, machtig man

Een grote verandering zien we weer in het begin van deze eeuw als de kasteelhoeve in 1904 opgekocht wordt door *Petrus Hubertus Regout*. De familie Regout is een begrip in het Maastrichtse economische, sociale en politieke leven. Ook is het een familie die door moeder natuur gezegend is met een omvangrijk en dynamisch nageslacht. Veel nakomelingen van *Petrus (de Vierde) Leonardus Dominicus* en zijn vrouw *Maria Gertrudis Nijsten*, grondleggers van het aardewerk- en kristalimperium, vonden hun weg in het Maastrichtse bedrijfsleven. Zo ook *Petrus Hubertus Regout*, de koper van De Hoogenweerth. Bij de koop werd besloten tot een grote renovatie en uitbreiding van het complex. Het grondplan werd met de helft uitgebreid. De opstand werd wederom in de zelfde stijl uitgevoerd, de bijbehorende stallen en remise ondergingen een grote opknappbeurt. Toen *Petrus Hubertus* in 1929 overleed, kreeg zijn (ongetrouwde) zoon *Pierre* bij deling De Hoogenweerth

toegewezen. *Pierre* was, evenals zijn vader, een vooraanstaand industrieel. In 1928 werd hij directeur van de ENCI.

In 1967 overleed *Pierre Regout* op De Hoogenweerth. Zijn erfgenamen, de kinderen van zijn zus *Bertha Regout*, verkochten in 1970 de kasteelhoeve aan de provincie.

Van privé-bezit naar zwerversdomein

Met de aankoop door de provincie zou de geschiedenis van de kasteelhoeve een drastische wending krijgen. Voorheen was de kasteelhoeve omgeven door landerijen, weilanden en boomgaarden. Tien jaar later was van dat landschap nauwelijks nog iets te herkennen. De provincie had De Hoogenweerth en omliggende gronden in 1970 aangekocht om zodoende in de toekomst gevrijwaard te zijn van onteigeningsprocedures. Deze procedures zouden noodzakelijk kunnen worden omdat de provincie bepaald had dat in dit gebied ontgrindingen en afgravingen zouden plaatsvinden voor de industrie en bouwnijverheid.

In de jaren die volgden werd het gehele gebied afgegraven voor de zand- en kiezelwinning. De Hoogenweerth kwam steeds meer ingebed te liggen tussen waterplassen, aan de gebouwen werd geen aandacht meer besteed. Het complex werd meer en meer een ruïne, waarin 's nachts junks en zwervers werden gesignaleerd. Daar overheen kwam nog een grote brand in 1975 die een groot deel van het hoofdgebouw in de as legde. Wat te doen met de gebouwen? Afbreken? Tijdig heeft men echter ingezien dat daarmee een belangrijk gebouw in de Maastrichtse geschiedenis verloren zou gaan. Maar wat men er wel mee moest, bleef tot enkele jaren geleden een open vraag.

Door de afgravingen was in Zuid- en Midden-Limburg langs de Maas een gordel van waterplassen ontstaan. Sinds begin jaren '80 van deze eeuw werd de recreatie op en aan het water een speerpunt in het provinciaal-economisch en landschappelijk beleid. In samenspraak met de grindproducerende bedrijven werd het gehele gebied in ontwikkeling gebracht en werd een infrastructuur aangelegd die het mogelijk maakte de geplande doelstellingen, recreatie op en aan het water, te realiseren.

Het voormalig grondgebied van de kasteelhoeve werd als Water-Recreatie-Centrum tot ontwikkeling gebracht, met als hoofdfunctie dagrecreatie en als belangrijke nevenfunctie de watersport. De Hoogenweerth herrees als een phoenix uit haar as. De kasteelhoeve zou in het gehele ontwikkelingsplan een centrale plaats gaan innemen.

Het particulier initiatief

In 1992 werd begonnen met de aanleg

Gevecht op de Maasbrug tijdens de inname van Maastricht door de Spanjaarden in 1579. Prent uit ca 1700 van Jan Kuyken. Opschrift prent: "Maastricht door den prins van Parma stormender handt overweldight in den jaar MDLXXIX, den 29 van Julius."

van een jachthaven en de inrichting van de dagstranden. Initiatiefnemer van het project was de Pietersplas B.V., een particuliere organisatie die het gehele ontwikkelingsproject zou gaan leiden. Pietersplas B.V. had niet alleen de omliggende wateren van ca.

100 ha. van de provincie aangekocht, ook verplichtte ze zich het in vervallen staat verkerende monumentale complex De Hoogenweerth met diverse aanhorigheden in zijn totaliteit te restaureren. Met de Limburgse Monumentenstichting werd een

restauratie-overeenkomst gesloten. De restauratie werd in het najaar van 1993 voltooid en het complex werd ingepast in het breder plan van de Pietersplas B.V. Op de grote binnenhof werden tennisbanen aangelegd en in de voormalige bijgebouwen werden havenkantoren gevestigd. Het hoofdgebouw zou gaan functioneren als vergadercentrum annex restaurant voor de gegoede middenklasse. De laatste restauratie was tevens de meest ingrijpende, vooral in het hoofdgebouw. Voor de nieuwe functies was het noodzakelijk vooral het interieur te veranderen. De gehele zolder werd vervangen, de bovenverdieping gerenoveerd, de monumentale trappartij 180 graden gedraaid, en er werden vooral op de benedenverdieping een aantal muren weggehaald om de ruimten te vergroten. Met de laatste restauratie kreeg De Hoogenweerth weer een nieuwe bestemming, weliswaar een geheel andere dan voorheen. Voor de toekomst moest een hoge prijs worden betaald. Maar het uiteindelijk resultaat was dat het complex bleef bestaan. Daarmee bleef een karakteristiek gebouw in het Limburgse landschap bewaard voor het nageslacht.

Henk Vaessen is auteur van het boek over De Hoogenweerth, dat het komend voorjaar verschijnt in de reeks Maastrichts Silhouet.